

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός εμψυχύνεται ήμα
είλη πώς δε φοβάται την
αλήθεια—ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φν-
σικούς της κανόνες.

ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ

ΑΘΗΝΑ, ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗΣ ΑΡΙΘ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 324

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Οι κακοί της λιμνοθάλασσας.
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Γιάννης Βλαχογιάννης.
ΜΥΡΙΕΛΛΑ. 'Η Φιλολογία κάτω από το κράτος της
γραφής (από τη μελέτη του κ. Α. Thumb).
Ζ. ΜΑΚΡΗΣ. Τα σημερινά τα χρόνια.
ΠΗΛΙΟΣ ΖΑΓΡΑΣ. Στη γιορτή του.
ΣΙΔΕΡΗΣ ΑΠΕΡΑΘΙΤΗΣ. Το άστρο των μάγων.
Κ* 'Από τον έξω κόσμο—ή Τέχνη και ή 'Επιστήμη.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ--Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ--ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΓΙΑΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΗΣ

‘Ο Κώστας είπε
— Μήτηρ, πάλιωταν τα κουνούνια μου, βου-
δάθηκαν, διέ βραούν τα έρμα.
Κι ο Μήτρος αποκρίθηκε·
— Κ' έμένα τα τρακάνια μου βουδάθηκαν πιά,
διέ βροντάνε.
— Το πρώτο το φαλκάνι μου πάλιωσε, χάλκισε
κ' έκείνο.
— Κ' έμένα το πρώτο το ρουμπι βράχυνανε,
διέ θέλει να λαλήση.
Κ' οι πιστικοί πάν λέοντας.

Σά νάχαν ραγίσει και σκουριάσει τα κουνούνια
του καιρού, τα νέα πνεύματα γύρευαν ανήντοχα
νέους άχους στην ποίησή μας. Πάνε τώρα δεκα-
πέντε χρόνια. Δεν είχε ακόμα πεταχτεί στη μέση
πάνοπλος ο πολυς Γρυπάρης, δεν είχε ακόμα γλυ-
κοελαδίσει ο μοναδικός Πορφύρας, δεν είχαν φανε-
ί ακόμα τα λιγοστά μα άμυμητα σονέτα του Μα-
τίλη, όταν ο Γιάννης 'Επαχτίτης, βουνόδροσος και
γοργοπόδαρος Μήτρος Λαβίδας, έδραξε απ' τη
λάκα με τα βρυσόνερα και τα πλατάνια τα όλο
καίνουργα φαλκάνια του κ' ήρθε και τα βροντοκό-
πησε στον αυγινόν άέρα με τις ιστορίες του. Κάπιοι
έλεγαν πως τάχε χύσει ο ίδιος κουνουνάς που είχε
χυμένα και τα ρουμπιά του Κρυστάλη, ως τόσο ο
έχος των τρακανιών του 'Επαχτίτη είχαν δλότελα
ξεχωριστός, δλότελα πρωτότυπος, δικός του. 'Αν
έμοιαζαν κι αν συγγένευαν οι δυό σκοποί, ήταν
γιατί κ' οι δυό σκοποί είχαν αναβρύσει δλόττα απ'
τη ζωή, είχαν τη δροσερή της μυρουδιά, άνθισματα
πρωτόλουθα όμοιας χλωρής συγκίνησης από πρό-
μοιο σχεδόν κόσμο.

Πραγματικά, σαν άδόκητου πουλιού κελάδημα
θρήσαν τότε σταυγινό μας σύμπλο οι τρεις άπλεις,

Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ»

Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΗΣ

άφελεις, χωριάτικες ιστορίες του 'Επαχτίτη, που
την πρώτη απ' αυτές τη βόισκα τώρα άππλαχνα
πριτσάλισμένη (αν δε με γελάει ή μνήμη μου) στο
ξανατύπωμά της. Καί' οι λίγο σαν άπόλαλο ση-
μάντρου μελαγχολικού μξ; χαϊδήψε τα βαθη ο
α' 'Εσπερινός του, ξανοίγοντας μιάν άλλη δίπλα
της ψυχής του, τόσο λεπτοαίσθητη κι άππλή κι
άντερη. Ο Γιάννης 'Επαχτίτης στέκουταν μπροστά
μας μοναδικός στον τρόπο του, ζηλευτός απ' όλους.
'Ο καλός Γρυπάρης έδινε πρόθυμα τους πιο ωραίους
απ' τους Σκαρβαίους του για μιά ιστορία του
Γιάνου, ο Καμπύσης και τα τέσσερά του δράχματα
που είχε τότε, ο Πορφύρας, χιώτης σφιχτός, ως
τόσο θάστρογε έσως νάλλοζε με τη «βάβω» τον
'Αφορισμένο του ή τα Δάκρυά του. Μόνος έγω δεν
είχα άλλο απ' δροσινικά αναμασήματα να δώσω.
Κι' απ' τους μεγαλύτερους, τους δάσκαλους και
πάτρωνες, ο Παλαμάς θαύμαζε, ο Ξενόπουλος άνα-
γνώριζε, ο Μαλακάσης άγαπούσε, ο Νιρβάνας
έσφιγγε το χέρι κι ο Μητσάκης βροντοφώνιζε, σά
με τον κόχυλα του καϊκιού που σπάραιζε την παι-

δική καρδιά της Κήτσας, την ένθουσιασμό του για
το Λέοντα, που άλλαξανόμισε κι αυτές στο ξανα-
τύπωμά του, πεζεύοντας, σε α' 'Ερημόκαστρο». Κι ο
ίδιος ο ποιητής γκρίνιαζε με όσους τον παίνευαν,
έξόν απ' το Γρυπάρη, άπάγγελνε στη χάση και
στη φέξη μετά πολλούς ρετζάδες νέα ποιήματα,
φωβέριζε να δείρη τον ύποπαινόμενο, χωρίς και να
τό κάνη, κι άρου στο μεταξύ έδωσε καινούρια δείγ-
ματα της άφελους του τέχνης με το «Για την
τιμή» και κάπια άλλα, μξ; ξάφνιζε άπάντεχα ένα
βράδυ στο Παλμαξ με την «Πλερωμή ήτοι το πα-
ραμύθι του βοσκού και του λύκου», το διήγημα
δηλαδή που σημαδεύει το άλλαξοδρόμημα της τέ-
χνης του 'Επαχτίτη—Βλαχογιάνη.

Πάνε, είπα, από τότε δεκαπέντε κοντά χρόνια.
Κάπιοι απ' τους συναγωνιστές ή θαυμαστές του
Βλαχογιάνη έδραξε ο θάνατος, κάπιοι μοίρα έδικό-
τερη κι απ' όλους μας στον ποιητή των «Κουνου-
νιών» δόθηκε να συγκεντρώση ένα μεγάλο μέρος του
έργου του, αν' όχι όλο, σ' έναν τόμο πρωτότυπο κ'
ιδιόρυθμο, όσο κι αυτές ο ίδιος Τα «Προπύλαια,
τόμος πρώτος κλπ », που έχω μπρός μου, κλειούν
περισσότερο το ποιητικό έργο του Βλαχογιάνη. 'Απ'
το ιστορικό του'νύξεις δίνει μοναχά σ' αυτά κι αυ-
τές είναι για μένα ξένες. 'Εδώ μ' ενδιαφέρει μόνο ο
δημιουργός και μόνο την ποιητική μορφή του Βλα-
χογιάνη γύρεψα σ' αυτόν τίν τόμο.

Οι άναγνώστες του «Νουμά» άς μου συμπα-
θήσουν τον προσωπικό τόνο, που μου ξίφυγε έθελαι
μπροστά σε άγαπητές παλιές σελίδες και περισσότερο
αυτή ή νότα της άγάπης άς έβρη χάρη μπρός στην
παισιμακή άπαθή σκληράδα του ποιητή. 'Ο ίδιος
κάπου μξ; το λείει, θαρώ, πόσο γλυκό είναι να
γυρνάει κανείς σε παλιά του βοσκοτόπια, τόσο
γλυκότερα, όταν τα βρίσκει τώρα αυτά όμορφότερα.
Κ' ή τέχνη του Βλαχογιάνη δίνει χαρές καινούριες
σε κάθε ξαναζύγωμά της. 'Ενα απ' τα συμπαθη-
τικά χρίσματά της είναι να μην έχη τίποτε θα-
μνωτικό, φανταχτερό και ψευταρχοντικό, τίποτε
διαχυτικό ή φουσκωμένο, που σ' άλλους μξ; χτυ-
πάει για μιá στιγμή στα μάτια για να λιώση σε
κούφιο άχνό και να σκαρπίση με το μάκρεμα. 'Ο
Βλαχογιάνης είναι γνήσιος, όπου είναι ποιητής.
'Από στολίδια ψεύτικα δεν ξέρει, ούτε τάρεσει να
γυρεύη μέσα που κάνουν αίσθηση. 'Η τέχνη του
είναι τόσο ντόμπρη, ώστε να προτιμή πολλές φο-
ρές να πλήξη, να κουράση, παρά να φορέση μά-
σκα, όπως τόλγος ο μακαρίτης ο Καμπύσης. Αυτή
ή είλικρίνεια, χρίσμα λίγων, είναι εκείνη που μα-
γύει και τραβάει, όπου ή παράσταση του ποιητή
λαμποκοπάει σε χλόη δροσερή και σαν καθαρία

ἀσκήσι, ἡ ἴδια εἰλικρίνεια εἶναι πού ἀφίνει τὴν ψυχὴ μονάχα ἀσυγκίνητη, δίχως συνάμα καὶ νὰ τὴν ἀγαναχτῇ ἐκεῖ πού σκοτινιάζει σὰν τὴ μίνα τοῦ Ἐρημόκαστρου, ἡ βαραίνει ἀχώνευτα σὰν τὰ ξυλο κέρατα τοῦ Καραβίου. Τὸ αἰσθημα πού ἔχει τῆς ζωῆς ὁ ποιητής, εἴτε ἀφελὲς καὶ μάργαρο εἰν' αὐτὸ σὰν τὸ νερὸ τῆς βρύσης, εἴτε ἀνήσυχο καὶ ἀόριστο σὰ σύμφετο χινοπωριάτικο, εἴτε πετάει ἀνάλαφρο καὶ κέρινο, εἴτε σέρνεται βαρὺ στὴν ξεραῖλα σὰν ἀρω στημένος κόρκακας, στὸ βάθος του ἔχει ὡς τόσο κάπια ἀφέλεια καὶ τίς δυὸ φορές. Εἶναι δικό του τοῦ ποιητῆ, ἡ ζωντανὸ εἶναι καὶ ζημένο, ἡ μουχινὴ σμένο καὶ θολὸ ἀπ' τὴ θολὴ καὶ ἀπληρὴ σκέψη του. Ποιητικὴ ἀδυναμία θὰ τὴν πῶ ἐγὼ τὴ στερεὴ περίσταση, ὅμως μιὰ ἀδυναμία ἐμολογημένη ἀπὸ τὴν ἴδια δύναμη τοῦ ποιητῆ νὰ μὴν ποζάρῃ καὶ νὰ μὴ στολιζέται μὲ ξένα μπιγλιμπιδία. Αὐτὸ εἶναι πού συμπαθεῖ κανεὶς στὸ Βλαχογιάννη καὶ ἐκεῖ ἀκόμα πού ἡ τέχνη του δὲν ἱκανοποιεῖται. Ἡ τὰ «Κουδοῦ νια» τοῦ καὶ τοὺς «Ἐκάτης ἔρωτες» διαβάσει, ἡ τὸ «Στοιχειὸ» καὶ τὴν «Κατάρτα τοῦ πατέρα».

*

Εἶπα πὼς ἡ «Πληρωμὴ ἡ τὸ παραμῦθι τοῦ βοσκῆ καὶ τοῦ λύκου» εἶναι ὁ σταθμὸς στὸ πέρασμα τῆς τέχνης τοῦ Βλαχογιάννη ἀπ' τὴν καθάρια παραστάση τῆς ζωῆς στὴ σκοτινὴ καὶ τὴ συμβολικὴ τῆς. Ποιὸς εἶν' ὁ λόγος πού ἡ ἀντάρα τοῦ συμβολισμοῦ ἔθηκε ἐδάφος καὶ ἀπλώθηκε καὶ στὴ δική μας τέχνη δὲν εἶν' ὁ τόπος ἐδῶ νὰ ζηταστὴ πλατύτερα. Ἄλλοι, καὶ ἐγὼ μαζί τους, ἄλλοτε τάποδοσαν στὸν πειρασμὸ τοῦ «Mercure de France». Τὸ παράξενο, ἡ μάλλον τὸ φυσικόν, εἶναι περισσότερο πὼς ἐκεῖνοι, πού στὴν ἀρχὴ ἀγρίεψαν πρὸς πολὺ μὲ τὰ καινὰ δαιμόνια, κόλλησαν σιγὰ σιγὰ στὰ δίχτυα τους. Μοῦ φτάνει νὰναφέρω τὸν Καμπύση, πού πολεμώντας τα στὸ γαλλικὸ κομψὸ τους ντύσιμο, τὰμπάζε σὺν ὡρα μὲ τὸ γερμανικὸ χοντρόκομά τους, ἡ τὸν Καρκαβίτσα, πού χρωσάει σ' αὐτὰ ἕνα ἀπ' τὰ καλὰ διηγήματα τῆς στερεῆς του φάσης, τὸ «Κόνισμα», καὶ τὴν ἀλληγορικὴ ἀμαρτία τοῦ «Ἀρχαιολόγου». Ἀλλὰ τὸ πρὶν ἀκόμα κάμουν πλατὺ τὸ θέμα τους ὁ Mercure de France καὶ οἱ ὑπεράνθρωποι καὶ τὰ ὑπερπέραν, ὁ Βλαχογιάννης ἐκλείσει τὰ μάγια τους στὴν «Πληρωμὴ τοῦ ἡ τὸ παραμῦθι τοῦ βοσκῆ καὶ τοῦ λύκου». Ὅσο θυμούμαι, οὔτε τότε μπόρεσα, οὔτε τώρα μπορῶ νὰ πιάσω τὸ βαθύτερο

νόημα τοῦ. Ἴσως δικό μου ὑστέρημα, ὅμως ἀπὸ τότε ἔχετε γειὰ βαβούλες καὶ θειακούλες μὲ συγινήσεις ζωντανές, Κήττες μὲ χλωρὲς ἀγάπες, Κώστα Λυκοκάπιδες, Μήτρο Λαβίδες μὲ ἀνθρωπινὰ αἰσθηματὰ καὶ Μόρφες καὶ Λεμονιὲς χτυπημένες ἀπὸ Μοῖρες ἀνθρώπινες καὶ νοητές. Ἔχετε γειὰ δηλαδὴ ὄντα μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ἔχε γειὰ ζωὴ πραγματικὴ, ἀθάνατη καὶ αἰώνια στᾶλλαμά σου καὶ φέρτε τα νὰ τὰρμέζουμε ζωτικὰ συμβολικὰ πλατάνια καὶ βρύσες ἱσκιωμένες καὶ στοιχειὰ καὶ καραβία ἀπὸ κοσμα καὶ παράκλητοι καὶ ἱσκιὸι ἀνθρώπων καὶ φαντασμάτων ζῶν ἀπόκρυφα καὶ μυστικά, μὰ σὺν ὡρα στρεφνὰ καὶ ἀπιαστα στὸ νοῦ ἡ στὸ αἰσθημα, μὲ ὅλο τὸ κλειδί τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τοῦ πού μας δίνει στίς σκιερώσεις τοῦ ὁ ποιητῆς. Μόνο πὼς δὲ θυμῶναι κανεὶς μ' αὐτὸν τὸν ποιητῆ. Κοντὰ στὸ λόγο, πού εἶπα παραπάνω, εἶναι τὸ ὁλοένα μέστωμα τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς μορφῆς, τὸ φούντωμα καὶ τὸ κρυστάλλωμα τῆς γλώσσας μ' ἕναν τρόπο συνειδητό, γεμάτο χυμὸ καὶ ξέχειλο ἀπὸ πλούτο, στοχαστικὰ μεταχειρισμένο.

Μὰ ἂν κανέναν δὲ θυμῶναι, ὡς τόσο θλίβεται, μὴ μπορώντας νὰ χαρεῖ πλήρως καὶ ἀκέρως ἕναν τόσο πλούτο, στενοχωριέται βλέποντας μιὰ τέτλια ἀνθοβολὴ νὰ τινάζη στὸ τέλος καὶ στὸ σύνολο, νὰ σβῇ σὲ φουσκάλιδα σκοτινὴ, νάφινη στὴν ψυχὴ ἕνα ξεσκιδι θολοῦ σύμφετου, ἕνα αἰνίγμα καὶ ἕνα μυστήριον ἀντιποιητικόν, ἡ νὰ ξεγυμνῶνεται σὲ μιὰ πεζότερη ἀλληγορία. Ἔτσι μαζί μὲ τὸ ποιητικὸ νόημα τοῦ «Στοιχειοῦ» ἡ τοῦ «Καραβίου», πού μας ξεφεύγει, λυώνει καὶ θαμπώνεται στὸ πνεῦμα μας ἡ ζωὴ καὶ δυνατὴ ἐντύπωση ἀπὸ μέρη καὶ στιγμὲς, πού θέλησαν νὰγγίξουν τὴν ψυχὴ μας μὲ κάποιες ἀνεύρετο ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ τῆς δώσουν ἕνα ἀντιλήρημα ἄλλης ζωῆς βαθύτερης κάτω ἀπ' τὴ γνώριμη μορφὴ τῆς, ἀλλ' ὅμως δὲν μποροῦν νὰ δώσουν τὸ κυριότερον γιὰ ἕνα καλλιτέχνημα, μιὰ ἀντικειμενικὴ μορφὴ ἔστω τῆς βαθύτερης αὐτῆς ζωῆς, ἕνα συναίσθημα ἔστω καὶ ξέμακρο αὐτοῦ τ' ἀνεύρετου κάτω ἀπ' τὰ πράγματα. Κι ὅταν δὲ μας τὸ δίνει αὐτὸ ὁ ποιητής, θὰ προτιμούμε νὰ μὴν τὸ καταπιάνεται. Δὲ θέλω νὰ ξετάσω ἐδῶ, ἂν τὰ κότσα τοῦ ποιητῆ τοῦ «Καραβίου» τὸ λέν γιὰ ἕνα τέτλιο κατάπιασμα, ἡ ἡ ἀφορμὴ πού ἀστοχεῖ ὁ καλλιτεχνικὸς σκοπὸς τοῦ εἶναι μοναχὰ ἡ φύση τῶν ἀλληγοριῶν καὶ τῶν συμβόλων. Ὁ ἴδιος ποιητῆς μοῦ δίνει ἐμὲ κάπιο κρυφὸ κάτω ἀπ' τὰ

πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα, μιὰ ἀχίνα ἀλλοθειας καὶ ζωῆς μὲ τὸν ἀνατριχιαστικὸ τὸ θάνατο τῆς Μόρφης, μὲ τὸ θαμὸ τῆς θειακούλας μὲς τὰ χιόνια, μὲ τίς λαχτῆρες τῶν παιδιῶν στίς φώσες τοῦ ἐρημόκαστρου, μὲ τὰ σκαψίματα γιὰ θησαυροὺς κρυμμένους κάτω ἀπ' τὸ Λέοντα, μὲ τοὺς καημοὺς τῶν βλάχων γιὰ κυπρία κινούρια, ἀκόμα καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἀπλοσὴ καὶ ἀδελιὰ λίγο παράσταση τοῦ «Γάμου τῆς Λεμονιάς». Ἡ μὲ τὸ τεχνικὸ ψηλότερο καὶ σπαρταριστὸ ὀνειρικὸν τῆς φεγγαροπλάτης ψυχῆς τῆς Χρυσούλας στοὺς «Ἐκάτης ἔρωτες». Γιατὶ βαθὺ δὲν εἶναι τὸ νὰ γυρεῖ ὁ ποιητῆς τάχα κρυφὰ τῆς ζωῆς καὶ νὰ πασιχίτ νὰ τὰ συνκεντρώσῃ σὲ ἰδέες γενικές, μὰ τὸ νὰ περυσταλῶσῃ τὴν πραγματικότητά, ξεσκεπάζοντας μαζί τὰ ὀρατὰ ἐλατήρια πού τὴν κινεῖ.

Μὰ ὅταν παρῇ ὁ ποιητῆς τὰ μάτια τοῦ ἀπ' τὴ ζωὴ ἕνα γύρω, ὅταν γυρεῖ μόνον νάβῃ τὸ ἀληθινὸ τάχα εἰδωλὸ τῆς μέσας του, ὅταν θελήσῃ νὰ πιάσῃ τὸ βαθύτερον τάχα ἀπεικόνισμά της, μὲ τὴ σκέψη του, ὅταν πάσῃ νάβῃ μ' αὐτὴ μονάχα τὸ μυστήριόν της, ὁ κίνδυνος εἶναι κοντὰ, ὅταν μάλιστα δὲν εἶναι δυνατὴ πολὺ αὐτὴ ἡ σκέψη. Δίχως νὰνεβαίνῃ σ' ἀνώτερα ποιητικὰ ὑψιπεδία, ξεδεύει ἀδίκως ἀνεχτίμητα ποιητικὰ προσόντα στὸ καλλιτεχνικὸ ἀποτύπωμα μιᾶς σκοτεινῆς ἡ ἀπληρῆς σκέψης. Δὲ λέω μ' αὐτὸ πὼς ἡ σκέψη τοῦ Βλαχογιάννη μ' ἀφίνει πάντα ἀδιάφορο ἡ ἀσυγκίνητο, πὼς, γιὰ νὰ φέρω ἕνα παραδειγμα, στὰ «Γράμματα ἀπὸ τῶν ὄρεων», ἡ εἰλικρίνεια καὶ βαθύτητα τῶν στοχασμῶν τοῦ δὲ βάζουν τὰ γυαλιὰ ἄλλον πρὸς λόγιον φιλοσοφητῶν στὸν τόπο μας, μὰ ἡ ταπεινὴ μου ἀντίληψη εἶναι πὼς ἡ δύναμη τοῦ ποιητῆ τοῦ «Ἐκάτης ἔρωτες» δὲν εἶναι ἡ σκέψη του, μὰ τὸ αἰσθημα τοῦ. Ὅπου ἀντλεῖ μ' αὐτὸ ἀμετα ἀπ' τὴν πραγματικότητα εἶναι διαλεχτὸς καὶ γνήσιος τεχνίτης. Βέβαια μιὰ πλατύτερη κίνηση ζωῆς, ὅπως μὰς ἔδωσε ἄλλοτε ὁ Καρκαβίτσας λ. χ., δὲ φαίνεται νάνα τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Βλαχογιάννη. Ὅχι, γιατί οἱ μορφὲς του, ὅπου μὰς δίνει τέτιες, δὲν εἶναι ἀληθινὸι ἄνθρωποι ἡ τὰ περιστατικὰ πού παρασταίνει δὲν εἶναι πιθανὰ. Πλείρα δὲν εἶναι μόνον πάντα καὶ τὰ κέριο σὰ νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν ὅλη εἰκόνα. Ἡ λυρικὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου, νότα κυριαρχοῦσα στὴν ψυχὴ του, τὸν ἐμποδίζει νὰ πιάσῃ τὴν πραγματικότητά στὸ σύνολόν της, νὰ δῇ τὸν ἄνθρωπο ὅχι σὰν κατὰ μονωμένο, μὰ σὰν ἕνα μέρος

ΤΑ ΣΗΜΕΡΝΑ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Τώρα πού ἀπεφάσισα νὰ δημοσιεύσω τὸ μονόπρακτο γεγόνος πού παίχθηκε τελευταῖα στὸ θέατρο τῆς Κυβέλης μὲ τὴν τίτλο «Τὰ σημερινὰ τὰ χρόνια», ἐθεώρησα καθήκόν μου νὰ πῶ καὶ μερικὰ πράγματα γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ γιατί τὴ γράφω ἔτσι καὶ ὅχι σύμφωνα μὲ τοὺς συνειθισμένους τύπους καὶ κανόνας τοῦ θεάτρου, ὅπως θέλησαν νὰ μοῦ παρατηρήσουν μερικοὶ φίλοι μου.

Γιὰ νὰ δώσω ὅμως ὠρισμένη μορφὴ σ' αὐτὰ πού θὰ πῶ παρακάτω, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξηγήσω πρῶτα ἀπ' ὅλα πὼς ἀντιλαμβάνομαι τὸ θέατρο καὶ πὼς τὸ φαντάζομαι ὅτι πρέπει νὰ εἶναι.

Δὲν μπόρεσα ποτὲ νὰ ἐννοήσω πὼς τὸ θέατρο μπόρει νὰ εἶναι ἀπλῶς διχαστέασις μερικῶν νοικοκυραίων καὶ νὰ ἐπιδίδεται ἔτσι μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ στὸ λαόν, πού παρακολουθεῖ τὴν παράστασιν. Διότι ἄδικα κόπτονται καὶ χτυποῦνται ὅτι ὁ λαὸς

τὸ θέλει τέτλιο. Ὅχι! Τὸ κοινὸ δικὸν τοῦ γνῶμη δὲν ἔχει ποτὲ, δὲν γίνεται ποτὲ κριτὴς ἐνὸς ἔργου. Παρακολουθεῖ μονάχα τὸ θεατρικὸ ἔργο καὶ ἂν τοῦ ἀρέσῃ χειροκροτῇ, ἂν ὅχι τὸ μαζιλαρώνει. Τὸ λαὸν τὸν ὀδηγοῦνε μερικοὶ ἐπίλεκτοι καὶ τοῦ μορφῶνται τὴ γνῶμη τοῦ καὶ τὴν φανατίζουν σὲ τέτλιο βαθμό, πού, ἂν θελήσῃ κανεὶς κατόπι νὰ καταρρίψῃ τὰ εἰδωλα πού ἀγάπησε, ἀγριεύει καὶ χτυπᾷ κατακέφαλα τοὺς βέβηλους. Ἀποδείξις αὐτοῦ εἶναι, ὅτι τὰ μεγαλειότερα θέατρα τῆς Εὐρώπης ἔχουν συστηματικὴν ἀποκομιζομένην κλάσιν δηλ. ὁλόκληρο μικρὸ στρατιδὸν σκορπισμένον στὴ σάλα τοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖο, ἅμα δοθῇ τὸ σύνθημα ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν, χειροκροτᾷ τὰ ὠρισμένα ἀπὸ πρὶν μέρη καὶ παραστῆται μαζί του καὶ τὸ κοινόν. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ ἐδῶ. Ἄν βάλῃ κανεὶς μερικοὺς τέτιους καὶ τὰ δικὰ μας θέατρα. Δηλ. θὰ ἴδοιμε τὸ κοινὸ νὰ παρασυστῇ ἐπίσης καὶ νὰ χειροκροτήσῃ, ὅπου θέλομε ἐμεῖς καὶ ὅχι ὅπου θέλει ἐκεῖνο. Ἄν ὅμως τὸ ἀρήθουμε στὸ γούττο τοῦ, θὰ εὐχαριστηθῇ μονάχα σ' ἐκεῖνο πού συνήθισε καὶ καταλαβαίνει (γι' αὐτὸ τοῦ ἀρέσουν καὶ τὰ τραγουδιὰ) ὅπως γίνεταί σήμερον. Ἄν δὲ πάλι τὸ πᾶρουν μερικοὶ ἐπίλεκτοι καὶ τὸ ὀδηγήσουν καὶ τοῦ δώσουν σιγὰ σιγὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ὕψη

λότερα ἔργα, θὰ τὸ ἴδοιμε τότε ν' ἀνεβαίνῃ μαζί του καὶ νὰ εὐχαριστεῖται καὶ στὰ ἀληθινὰ καὶ μεγάλα ἔργα τῆς Τέχνης, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸ θὰ τοῦ ἐπιδελθοῦν καὶ θὰ τοῦ γίνουν πρὶν εὐκολονόητα, ἀπὸ κάθε ἄλλο, διότι τίς περισσότερες φορές τὸ μεγαλιὸ τοὺς ἐγκτεῖται στὴν ἀπλότητά τους.

Γι' αὐτὸ εἶπα παραπάνω ὅτι δὲν μπόρεσα σ' ἀλήθειαν νὰ καταλάβω, πὼς τὸ θέατρο θεωρεῖται ἀπομερικῶς διατεκταθὴ κλπ. Ἀναμνήματα πού μὲς τὰ εἶπαν καὶ μὰς τὰ λένε κάθε μέρα πολλοὶ καὶ διάφοροι...

Πάντα ἐθεώρησα τὸ θέατρο καὶ τὸ θεωρῶ ὡς τὸ μοναδικὸ καὶ μεγάλο βιβλίον τῆς ζωῆς δηλ. ἀπ' ἐκεῖνα τὰ βιβλία, ὅπου πρέπει κάθε θεατῆς νὰ βρῇ σκηνὴν ἢ τὰ ἐφόδια πού τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ ζήσῃ. Καὶ γι' αὐτὸ, κατὰ τὴ γνῶμην μου, ἕνα δραματικὸ ἔργο πρέπει ἀναπόφευκτα νὰ εἶναι μιὰ φέτα τῆς ζωῆς βαλμένη στὴ Σκηνή. Δυστυχῶς στὸν τόπον τὸ δικὸν μὰς δὲ βλέπω πωθεννα, κανέναν (πάντα γενικῶς δηλῶ) νὰ εἰδῇ προτῆς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀρχὴ νὰ γράψῃ ἔργο ἀληθινὸν γιὰ τὸ θέατρο. Ὅλοι ἡ σχεδὸν ὅλοι παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεάτρου μὰς καὶ σύμφωνα μὲ τὴν μεθὴν καθοῦνται καὶ φτικνοῦν μὲ

τοῦ γύρω του. Δι' θέλω μ' αὐτὸ νὰ ψέξω τὴν ποιητικὴν ὑπόστασιν τοῦ Βλαχογιάνη. Ἡ λυρική του φύσις ἴσως νὰ τοῦ δῶναι πλεονεκτήματα κ' ἐντάσεις ἀλλοῦ ποῦ ἄλλοι ἀντικειμενικότεροί του ὑπερῶν. Καθένα, εἴ-αι καθὼς πλάστηκε, φτάνει μονάχα νὰ μὴ θέλῃ νὰ ὑψώσῃ τὰ ὑστερήματά του σὲ προτερήματα καὶ σὲ ποιητικὸ κανόνα. Τὸ λυρικὸ στοιχεῖο κταντίνει τὸ συχνότερον ἕνα βάρος σ' ἄλλα εἶδη τέχνης, ὅταν ὁ λυρικός, περνώντας σ' αὐτά, δὲν κατορθώνει νὰ τὸ ξεφορτωθῇ. Κι ὁ Βλαχογιάνης αὐτὸ τὸ κατορθώνει. Μὲ ὅλο τὸ λυρικὸ ἀντίκρουμα ποῦ ἔχει τῶν πραγμάτων ἀποφυκτικὸν του, μπορεῖ ὡς τόσο καὶ ἀνασκερθεῖ στὸ βάρος τὸ λυρικὸ διάχυμα ἄλλων μας, περνώντας στὸ διήγημα. Νιώθει καλὰ ἀπὸ καλλιτεχνικὴ ἰσορροπία καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ ἔχει καὶ τὸ μεγάλο χάρισμα τῆς παρατήρησης, ἀπαραιτήτα καὶ τὰ δύο γιὰ μιὰ πλατύτερη δημιουργίαν. Αὕτῃ βέβαια ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἑκάτης ἔρωτες» δὲν τὴν γύρεψε, ὅμως τὰ θεήματα ἐνὶς γενοῦ αἰσθημάτων ποῦ δίνει σὲ τόσα ἔργα του σ' αὐτὸ τὸν τόμον τῶν Προτυπῶν, μαρτυροῦν πῶς θὰ τὴν ἔφτανε, ἂν ἤθελε νὰ τὴν γυρίσῃ στὴν πραγματικὴν ζωὴ, ἀπόπου ἀντλείται. Ἀλλὰ σ' οὕτῃ ὁ ποιητὴς μας ἐκλείπει τὴν αἰσθητικὴν του τὸ στερεὸν καὶ, γυρεύοντας στὴν τρέψιν του τὸ εἰδωλόν της. Κι ἂν τὸ ἀνοίξῃ κάποιος στιγμὴς σ' ἐκείνη, εἶδε μονάχα ἕνα «Μπαρμπα Μίχα», τῆς «Αλαμπρῆς τέρνακα», μερικὰ ποιήματα, ἐπιγράμματα καὶ μύθους. Κάθε ἄλλο ἢ νὰ τὰ κατακρίνω αὐτὰ ἢ νὰ μὴν ἔχω μάλιστα ξεχωριστὴ ἀγάπην σὲ κάποιον ἀπ' τὰ ποιήματά του. Μὴ ὡς τόσο, κλείνοντας τὸν τόμον του, δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ νὰ μὴ ρωτήσω: Εἶναι αὕτῃ ἡ ἐξελίξις ποῦ ἔταξε τὸ πρῶτον φάνισμα τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἱστοριῶν», τοῦ «Γιὰ τὴν τιμὴν», τοῦ «Ἑσπερινού»; Σὲ τεχνικὴ ἐξελίξις, τὸ εἶπα παραπάνω, ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἑκάτης ἔρωτες» δὲν ὑστέρησε, ἐλλείπει ποιητικῆς φωτιᾶς καὶ δυνάμειος κάθε ἄλλο ἢ νὰ προδίδουν τὰ στερεὰ του ἔργα. Ἐκεῖνο ποῦ προδίδουν εἶναι τὸ κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς μας τῶν τελευταίων χρόνων: σταματήματα καὶ λίμνασμα, τρόμος ἀπὸ τὸ ζωντανόν, τὸ δροσρὸ καὶ τὸ κινούμενον. Φαινόμενο παροδικὸν ποῦ ἔχει τοὺς λόγους καὶ τίς ἀφορμὰς του. Δι' θέλω ἐδῶ νὰ τὰ γυρίσω: θέλω μονάχα ἀνακαλύψαντες στὸ νοῦ τίς ὡραίας ζωντανὰς σελίδας τοῦ βιβλίου τοῦ Βλαχογιάνη, κρατώντας στὴν ψυχὴν μὲ σεβασμὸ καὶ ἀγάπην ὅ,τι ἀρμονικὸν καὶ ποιητικὸν φεγγαροβάλλει σ' αὐτό,

σφίγγοντας θερμὰ τὸ τίμιο χέρι τοῦ ξεχωριστοῦ ποιητῆ καὶ φίλου, μὴ καὶ γυρνώντας σύνωρα στὰν τίθετα ἀπρογίγνια τὴν πλῶρην τοῦ ποιητικοῦ του κρηθροῦ νὰ ψιθυρίσω μαζί με τὴν μελωδικὴν του Μούσαν:

Ἀκούς, τὰ δόντια τρίχει
κοντὰ μας μὰ φοβέρα
μ' ἀπ' τὸν ἀνδρὸν αἰθέρα
στὰ μέτωπα ροδίζει
ζωῆς ἡμέρα!

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΤΗΣ *)

Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθῆναις ποῦ ἀνοίξε στὰ 1837 εἴτανε ἀπὸ μιᾶς καὶ ἀρχῆς καὶ μνήσκαι ἴσαμε σήμερα τὸ κέντρο καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Λογιοτατισμοῦ. Καθηγητὴς του χρημάτισε γιὰ κάμποσον καιρὸ καὶ ὁ Ἀλέξ. Ραγκαβῆς, ὁ γνωστότερος καὶ φανατικώτερος πρόμαχος τοῦ κλασικισμοῦ, ἄντρας μὲ γερὴ μόρφωση καὶ μὲ περιστάσεις γνώσεως. Ἀξιωματικὸς καὶ διπλωμάτης, καταγινόντων σύγκαϊρα σὲ φιλολογικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας καὶ πλούτισε τὴν φιλολίαν τοῦ ἔθνους τοῦ ὅχι μοναχὰ μὲ μεταφράσεις ξένων ἀριστουργημάτων, μὰ καὶ μὲ πρωτότυπα ἔργα σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς ποίησης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ραγκαβῆς στεκότουνα κάτου ἀπὸ τὸ γήτεμα μιᾶς ἀποκλειστικῆς γλωσσικῆς φόρμας κ' εἴτανε πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀλόγιος, μὲ ὅλα τοῦ τὰ ποιητικὰ χαρίσματα δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ἰθνηκὸς ποιητὴς. Μόνον σὲ μερικὰ του ποιήματα ἐνώνει τὴν ζωντανίαν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὴν φιλολογικὴν τέχνην, μὰ δυστυχῶς δὲν προχώρησε καὶ πολὺ σ' αὐτόνε τὸ δρόμον.

Ἡ σχολαστικὴ καὶ τεχνητὴ γλώσσα ξεδιήθη μετὰ τὸ σκληρότερον τρόπο τὸ δράμα. Καὶ γιὰ τοὺς σημερινούς Ἕλληνας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς τοὺς λείπει τὸ δραματικὸν χάρισμα. Κι αὐτὰ ἀκόμα τὰ δημοτικὰ τοὺς τραγουδοῖν, διαλογικὰ εἶναι τὰ περισσότερα. Ὡστόσο γλώσσα τεχνητὴ μόνον

*) Die Literatur unter der Herrschaft der Schriftsprache. Τὸ Δ' κεφάλαιον ἐπὶ τῇ μελέτῃ τοῦ καθηγητῆ κ. Α. Thumb «Die Neugriechische Literatur». Βλέπε καὶ παραμυθὸν φύλλον τοῦ «Νουμά».

δράμα τεχνητὸ εἶναι ἱκανὴ νὰ δημιουργήτῃ, καὶ ὅχι ζωντανὸ δράμα. Ὅσο ὡραία βραὶ παθητικὰ καὶ ἂν εἶναι ἕνα ἔργο σ' αὐτὴ τὴν γλώσσῃ γραμμένο, ὅσο μεγάλη καὶ ἂν εἶνε ἡ δραματικὴ του πνοή, μνήσκαι πάντα δίχως ψυχὴν. Οὔτε οἱ Ραγκαβῆδες (πχτέρης καὶ γιὰς), οὔτε ὁ Δ. Βερναρδάκης δημιουργήσαν ἔθνικόν δράμα, ὅσο καὶ ἂ συνερπάζουν τὰ θέματα ποῦ καταπιάνονται. Τουλᾶχιστο μιὰ ντουζίνα δράματα βγαίνουν τὴν χρονίαν σὲ ποιητικούς διαγωνισμούς, μὰ ἡ ποιότης δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν ποσότην.

Ἀντικρὺ στὶς τραγωδίας τοῦ Ραγκαβῆ μὲ τὸ ἄχαρο κ' ἐπιδειχτικὸν μεγαλεῖον στέκουται σὲ δροσρὴν ἀντίθεση μερικὰς κωμωδίας. Ἐδῶ μπορεῖ νὰ καλεῖται πρὸς λεύτερον ἡ φύσις. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικώτατον ὅτι ἀκριβῶς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα προμηθεύει τὸ ὕλικόν γιὰ κωμωδίας. Ὅπως ὁ Ρ. Νερουλὸς στὰ «Κορακιστικά», εἶσι καὶ ὁ Δ. Βυζάντιος στὴν κωμωδίαν τοῦ «Βαβυλωνίαν» διάλεξε αὐτὸ τὸ θέμα μὲ κύριον πρόσωπον τὸ Λογιώτατον.

Ὅση σπουδαιότητα καὶ ἂν ἔχει γιὰ τὴν δραματικὴν δημιουργίαν μιὰ ζωντανὴ γλώσσα, δὲ φτάνει καὶ μοναχὴ τῆς γιὰ νὰ σικρῶσιν δράμα. Γιατὶ καὶ ἡ συγκαιρίτικη κίνησις ποῦ θὰ ξετάσσουμε παρακάτω δὲν ἔχει ἀκόμα νὰ δείξῃ κανένα μεγάλο της κατόρθωμα. Οἱ δραματικὲς δοκιμαίαι τοῦ Ψυχάρη καὶ τοῦ Ἐφταλιώτη εἶναι ἐσωτερικὰ ἀκριβῶς ἐνδιαφέρουσες μὰ μόλις ἀφίνουσι δραματικὴν ἐντύπωση. Ὁ Ἐφταλιώτης μὲ τὸ «Βουρκολλίαν» ἔκαμε τὴν ἀξιοπαρατήρητον δικαίαν νὰ βγάλῃ ἀπὸ δημοτικὸν τραγουδοῦν δράμα. Μὰ ἡ ὑπόθεσις τραγωδημένη σὲ μακρὸς χάνει σημαντικὰ στὴν σφοδρότητα τῆς ἐπίδρασης. Ὅλα ὅσα ἀπαιτοῦνται γιὰ ἕνα δραματικὸν ποιητὴν τὰ εἶχει ὁ λιγώζων καὶ μεγαλοπρόοικτος Γιάννης Καμπύσης. Σὲ μερικὰ του δράματα («Φάρσα τῆς ζωῆς», «Μίς Ἀννα Κούρλε», «Οἱ Κούρδοι») ζουγραφίζει κατὰ τὴν τεχνολογίαν τοῦ Ἰψὲν τὴν Ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν. Ὅσον τοῦ δραματοποιημένου παραμυθίου («Τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας») εἶναι ἐπηρασμένος ἀπὸ τὸ Χάουπμαν. Στὴν Καμπύση γενικὰ ξεχωρίζεται ξένη καὶ μάλιστα Γερμανικὴ ἐπίδρασις. Εἴτανε φιλογερμ. λάτρης τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Νίτσε—φυσικὰ καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ νεώτερου συμβολισμοῦ. Ὅταν πέθανε, βρισκότουνα ἀκόμα στὸ ζετούλιγμά του. Ὡς κριτικὸς τραβοῦσε δικό του δρόμον. Μὲ τὸν Ψυχάρη καὶ τοὺς λοιπούς ὁπαδοὺς τῆς Δημοτικῆς συμφωνοῦσε μοναχὰ στὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος καὶ ὅχι καὶ στὶς ἄλλας θεωρίας τους.

τὰ διάφορα θεατρικὰ τερετίπια καὶ μὲ συνταγὰς ἔργα γιὰ παραβολογία. Κυττάζουμε τίς πρωταγωνίστριες τοῦ θεάτρου κ' ἐπ' αὐτὴν τὴν μπῆλ του: κόθουν τ' ἀγκάρια καὶ ράβουν τὰ θεατρικὰ ρούχα χωρὶς νὰ παρτηρήσουν γύρω των καὶ κομᾶν βραχύτερα γιὰ νὰ ἴδωσιν, ἂν ἡ Ζωὴ μας εἶναι μόνον τὰ ρούχα κλπ. Ἐπειτα εὐκόλο παρασκηνόμα καὶ φθηνὴ πᾶστα γιὰ τίς φιλολογικὰς αἰτίες τοῦτο: ἤσαν τὴν αἰώνιον ἔρωτα, ἀληθινὸν ἢ ψεύτικον, ἀδιάφορον. Κ' εἶσι βλέπουσι στὰ θεάτρα μας ἔργα ποῦ, ὡς μὴν πλοκή, ἔχουν τὴν ἔρωτα. Ἀλλ' ἀρὰ γὰρ στὴν Ζωὴν μας, μόνον ὁ ἔρωτα ὑπάρχει... Νομίζω ὅτι, ἂν κίθουνταν κανεὶς νὰ κάμῃ μιὰ ἀληθινὴ καὶ σωστὴ στατιστικὴν σ' ὅλο τὸ Πανελλήνιον, θὰ εὗρισκε μόνον τὸ 10 τοῖς ὀλο, νὰ παθαίνεται ἀπὸ ἔρωτα, ἀπὸ τὸν ἀληθινόν ἔρωτα τὸ Μιγάλο, τὸν ψυχροπλάστην, ἐκείνον δηλ. ποῦ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον στὸ τέλειον καὶ στὴν ὑπερῶφελον δρόμον τῶν θεῶν. Ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐπίλεκτοι καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ τοὺς ὑμνήσουμε ἐμεῖς, ἀπὸ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καθημερινῶς περπατεῖ καὶ κουτοῦ ζεῖ στὰ σημερινὰ τὰ χροῖνα. Ἀμὰ σταθοῦμε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ βράδον ἢ καὶ μὴν ὄρα σὲ

καμιά γωνίαν ἐνὶς δρόμου καὶ προσέξουμε καλὰ σ' ὅλους ποῦ θὰ περάσιν ἀπὸ μπροστὰ μας, θὰ τοὺς δοῦμε ὅλους νάχουν κρυμμένην τὴν δυστυχίαν, κάτι ἀπὸ τὴν μάσκα ποῦ φοροῦν. Αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, λο πόν, νομίζω, ὅτι ἕνας συγγραφεὺς πρέπει νὰ πᾶρῃ καὶ νὰ τοὺς βάλῃ στὴ σκηνὴν καὶ νὰ μᾶς τοὺς γνωρίσῃ. ὅπως σὲ καρνάδελι βγάζουν τὴ μάσκα τοὺς οἱ μακαρωμένοι γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσουμε. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι καθὲς μέρα τοὺς βλέπουμε, ἀλλὰ ποτὲ ποτὲ δὲν τοὺς προσέξουμε. Κάθε μέρα μιλοῦμε γιὰ τὴν δυστυχίαν μας, ποῦ δημιουργήσαμε μοναχοὶ μας στὸν ἐαυτόν μας, ἀλλὰ καὶ καθὲς μέρα τὴν ξεχνάμε καὶ χωρὶς βελτίστη σκέψιν καὶ μέριμναν κουτοζούμε ἀκριβῶς μ' ἐκεῖνα τὰ ἱλαττώματα καὶ τίς ἀρχές μας, ποῦ μᾶς φέρνει σ' αὐτὰ τὰ χάλια. Ὅλοι μᾶς φωνάζουμε, ὅτι εἴμαστε δυστυχεῖς, ὅτι οἱ ἀνάγκες τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰσι μεγάλας καὶ ὅτι τὰ ἐφόδια ποῦ ἔχουμε γιὰ νὰ ζήσουμε δὲ μᾶς ἐπ' ὀκούν, ἀλλὰ κανεὶς μᾶς δὲν προσπαθεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ περισσύτερον σ' αὐτὰς μᾶς τίς ἀνάγκες καὶ νὰ μᾶς δείξῃ μὲ τὸ δυνατὸν χέρι τοῦ τεχνίτη τὰ αἴτια ποῦ μᾶς φέρνει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὥστε καὶ μετὰ νὰ φροντίσουμε σιγὰ σιγὰ τ' ἀποφύγουμε καὶ νὰ κατορθώσουμε ὅπωςδήποτε νὰ ζήσουμε πρὸς αὐτὸν

χισμένα.

Ἐάν λοιπὸν ἕνας δραματικὸς συγγραφεὺς ἀντὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ διάφορα ἑρωτικά μερικῶν ἀσημάντων δεσποινιδίων καὶ νεανίσκων, μᾶς φέρνει στὴ σκηνὴν νὰ μᾶς δείξῃ μ' ὅλην τὴν τραχὺ κτηνὰ τῆς τῆς Ζωῆς τὴν δύσκολον, τὴν Ζωὴν τοῦ σημερινοῦ τοῦ κόσμου, νομίζω, ὅτι θὰ μᾶς ἔκαμε νὰ σικρῶμε βραχίον, φεύγοντας ἀπὸ τὸ θεάτρο, καὶ νὰ θελήσουμε, ὅσο μὲν ὁ καθὲς μᾶς, νὰ συμβάλουμε γιὰ μιὰν ἀκαμάρωτον καὶ καλλίτερην Ζωὴν, τουλᾶχιστον γιὰ τίς νέας γενεὰς ποῦ θάρθουν, γιὰ τίς ὁποῖας σήμερα ἐτοιμάζουμε τὰ μακρύρια ποῦ τραβοῦμε ἐμεῖς καὶ ἴσως καὶ χειρότερα.

Βέβαια δὲν θέλω νὰ πῶ, ὅτι ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν σκηνὴν κάθε ἄλλο ἔργον, ποῦ δὲν ἔχει ὑπόθεσιν τὴν δυστυχίαν μας. Ὄχι!... Ἡ Τέχνη εἶναι ἀπόλυτη καὶ ἐλεύθερη, μπορεῖ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὑποχρεωμένη ὅμως, γιὰ νὰ σεβάσθωμε τὴν ἐργασίαν ἐνὸς συγγραφέα, νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μεγάλην, ὡραίαν καὶ πρὸ πάντων ἀληθινὴν καὶ εἰλικρινήν.

Γι' αὐτὸ νομίζω, ὅτι εἰς δραματικὸν ἔργον σήμερον, τότε μοναχὴν μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἀληθινόν ἔργον, ὅταν ἀναπαριστᾷ τὴν Ζωὴν καὶ αὐτὸ στίς με-